

Veera Nordman ja Aino-Elina Kilpeläinen

Veera Nordman valmistui juuri teologian maisteriksi pääaineenaan uskonnonpedagogiikka. Aino-Elina Kilpeläinen työskentelee tohtorikoulutettavana Helsingin yliopiston teologisessa tiedekunnassa, jossa hän tutkii varhaislapsuuden uskonnollisuutta ja spiritualiteettia. Veera ja Aino-Elina jakavat yhteisen kiinnostuksen uskontokasvatuksen sekä erilaisten oppimiskäsitysten ja opetusmenetelmien tutkimukseen.

30.6.2015

Mitä lukiolaiset ajattelevat uskosta ja tiedosta?

”Minulle ainut totuus on se, mitä voidaan tieteellisesti todistaa”, kuvaa lukiolainen uskon ja tiedon suhdetta. Mistä se saattaa kertoa?

Uskonnonpedagogiikan alan tutkimuksessa on todettu, että nuorten asenteet uskontoa kohtaan muuttuvat negatiivisemmiksi tyypillisesti yläkoulun aikana.

Tämän ajatellaan johtuvan esimerkiksi siitä, että nuoret jäävät vaille tukea yrittäessään sovittaa yhteen uskonnollista ja tieteellistä maailmankuvaa (Tamminen 1991). Sekä Suomessa että muualla Euroopassa on tutkittu nuorten maailmankuvaa ja uskonnollisen aineksen paikkaa siinä. Näissä tutkimuksissa tieteellisten maailmanselitysten rooli nuorten maailmankuvassa näyttäytyy melko vahvana (Rajala 1991; Ziebertz & Kay 2006).

Tässä artikkelissa tarkastelemme uskonnonpedagogisen tutkimuksen pohjalta nuorten kykyä hahmottaa uskon ja tiedon sekä uskonnon ja tieteen suhdetta. Tuloksia tarkastellaan suhteessa rippikoulu- ja kouluopetuksen tavoitteisiin.

Tuoreessa pro gradu –tutkimuksessa (Nordman 2015) toinen meistä selvitti empiirisesti, miten nuorten maailmankuva on rakentunut uskonnollisen ja tieteellisen aineksen osalta. Kysymystä lähestyttiin tarkastelemalla sitä, miten nuoret selittävät ihmisen alkuperää. Kvalitatiivista lähestymistapaa (ks. esim. Tuomi & Sarajärvi 2002) edustavan tutkimuksen aineistona oli lukiolaisilta kerättyjä esseekirjoituksia. Tutkimukseen osallistui yhteensä 88 evankelis-luterilaista uskontoa opiskelevaa nuorta kolmesta pääkaupunkiseudun lukiosta. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysin keinoin.

Nordmanin tutkimuksessa lukiolaisten maailmankuva näyttäytyi vahvan tieteellisenä. Yli kaksi kolmasosaa tutkimukseen osallistuneista nuorista selitti ihmisen alkuperää kannattaen vallitsevia tieteellisiä teorioita, eli evoluutioteoriaa ja alkuräjähdysteoriaa. Muutama opiskelijoista selitti ihmisen alkuperää pelkän luomiskertomuksen pohjalta. Loput opiskelijat pohdiskelivat kysymystä eri näkökulmista tai yhdistivät luomiskertomuksen ja tieteellisten teorioiden tarjoamia selityksiä.

Merkillepantavaa on, että selkeästi suurin osa tieteellisiä teorioita kannattavista nuorista perusteli kantaansa sillä, ettei luomiskertomusta tai muita uskonnollisia selityksiä voida pitää uskottavina tai merkityksellisinä, koska niiltä puuttuvat tieteelliset todisteet. Nuorten käsityksiä leimasi ajatus siitä, että uskonnollisten uskomusten ja uskon totuusarvoa tulee arvioida tieteen kriteerein. Tällainen ajattelutapa näkyi seuraavassa aineistoesimerkissä:

Paras on mielestäni se, että ihminen on kehittynyt apinasta, koska sille on enemmän järkeviä todisteita. Se, että Jumala olisi maan alussa luonut naisen ja miehen, tarvitsee enemmän todisteita, koska se on niin uskomaton väite, että se tarvitsee päteviä todisteita muutakin kuin Raamatun. Evoluutioteoriasta on enemmän päteviä ja tieteellisiä todisteita. (70)

Nordmanin tutkimukseen osallistuneiden lukiolaisten käsityksissä tieteellistä tietoa pidettiin luotettavana, koska tieteen taustalla on uskottavia perusteita ja puolueettomia tieteentekijöitä. Ajatusta tieteellisen tiedon muuttuvuudesta tai epävarmuudesta esiintyi vain harvoissa vastauksissa. Tieteellisen tietoa pidettiin kaiken kaikkiaan luotettavampana, todempänä ja merkityksellisempänä kuin uskonnollisia uskomuksia. Monien nuorten käsitykset muistuttivat suorastaan tieteisuskoa:

Minulle ainut totuus on se, mitä voidaan tieteellisesti todistaa. (45)

Uskon tieteeseen. Uskon evoluutioteoriaan [...] Pidän tiedettä ainoana totuutena. (41)

Vaikuttaa siltä, ettei suurin osa lukiolaisista ymmärrä uskon, uskonnollisten uskomusten tai uskonnollisen kielen luonnetta. Monien nuorten maailmankuvassa ei näytä juurikaan olevan tilaa uskolle tai uskonnollisille uskomuksille. Uskonnollisten ja tieteellisten selitysten yhdistäminen tai rinnakkainelo ainakaan ihmisen alkuperän kysymyksen kohdalla ei ole useimmilla nuorilla onnistunut. Erilaiset selitykset nähdään toisilleen voimakkaasti vastakkaisina ja vaihtoehtoisina.

Nordmanin tutkimuksessa lukiolaisten vastauksia tarkasteltiin **Fritz Oserin** (1991) uskonnollisen ajattelun sekä **Karen Kitchenerin** ja **Patricia Kingin** (1990)

reflektiivisen ajattelun kehitysteorioiden valossa. Näyttää siltä, että maailmankuva, jossa ei ole tilaa sekä uskonnolliselle että tieteelliselle tiedolle, on yhteydessä varhaisempiin uskonnollisen ja reflektiivisen ajattelun kehitysvaiheisiin.

Varhaisemmille vaiheille on tyypillistä, että Jumalan ja ihmisen todellisuus erotetaan jyrkästi toisistaan ja että erehtymättömän tiedon ajatellaan olevan peräisin joltakin auktoriteetilta. Sen sijaan piirteitä pidemmälle kehittyneestä uskonnollisesta ja reflektiivisestä ajattelusta oli niiden nuorten vastauksissa, joiden maailmankuvassa uskonnollinen ja tieteellinen tieto vaikuttivat elävän rinnakkain. Myöhemmille ajattelun kehityksen vaiheille tunnusomaista on muun muassa kyky yhdistää Jumalan toiminta osaksi ihmisen todellisuutta sekä kyky nähdä tiede muuttuvana, epävarmana ja erilaisissa konteksteissa.

Tutkimuksen tulokset herättävät mielenkiintoisia kysymyksiä rippikoulu- ja kouluopetuksen roolista nuorten maailmankuvan rakentajana. Kysymys maailman synnystä on yksi rippikouluopetuksen sisällöistä (Rippikoulusuunnitelma 2001). Opetuksen perustana olevan Katekismuksen voidaan nähdä ohjaavan tiedettä ja uskontoa yhdistävään näkemykseen maailmansynnystä (Katekismus 2000). Näyttää kuitenkin siltä, että suurimmalle osalle lukiolaisista muutamaa vuotta aiemmin käyty rippikoulu ei ole onnistunut selventämään luomiskertomuksen luonnetta ja suhdetta tieteen teorioihin.

Perus- ja lukio-opetusta koskevien opetussuunnitelmien mukaan yksi opetuksen tavoite on tukea jäsentyneen maailmankuvan syntymistä. Toisena opetuksen tavoitteena on auttaa nuoria ymmärtämään uskon ja tiedon luonnetta. (POPS 2004 & LOPS 2003.) Tutkimustulosten perusteella vaikuttaa siltä, että nämä opetussuunnitelmien tavoitteet eivät toteudu.

Voidaan jopa kysyä, tukeeko kouluopetus tieteisuskoa muistuttavien käsitysten syntymistä sekä sellaisen maailmankuvan rakentumista, jossa uskonnollinen ja tieteellinen tieto ei ole jäsentynyt mielekkäällä tavalla ja joka on lisäksi yhteydessä varhaisempiin ajattelun kehityksen vaiheisiin. Opetussuunnitelmissa ei tuoda tarkemmin esille, millaisen maailmankuvan tai käsityksen uskon ja tiedon luonteesta nuorille toivotaan syntyvän.

Tutkimus avaa tärkeitä näkökulmia kaikille, jotka opettavat nuorille uskontoa nuorten parissa työskenteleville teologeille ja muille uskontoa opettaville. Nuorten ymmärrys uskon, uskonnollisen kielen tai uskomisen luonteesta tai merkityksestä ei ole kovin vahvaa. Monien nuorten ajatuksissa uskon ja tiedon sekä tieteen perusolemukset vaikuttavat jollain lailla sekoittuneen. On aiheellista pohtia, mitkä ovat esimerkiksi rippikoululaisten valmiudet ymmärtää kristinuskon perusteita, jos ymmärrys uskon ja uskonnollisen kielen olemuksesta on vähäinen.

Rippikouluoppimista käsittelevä tutkimus on osoittanut, että esimerkiksi kristillisen jumalakäsityksen oppiminen on haastavaa, jos aiemmat käsitykset rajoittavat uuden oppimista (Kilpeläinen 2009). Oppimispsykologiassa yksi perusajatus on, että uusi tieto rakentuu vanhan tiedon pohjalle (ks. esim. Tynjälä 1999).

Aikaisempi tieto ja käsitykset määrittelevät uuden tiedon oppimista, joko estävät tai tukevat sitä. Jos taustalla olevat oletukset uskon ja tiedon olemuksesta sekä suhteesta ovat virheellisiä tai rajoittuneita, on uskonnon oppiaineen sisältöjen ja teologisten peruskäsitteiden oppiminen vaikeaa. Virheelliset oletukset voivat johtaa väärinkäsityksiin. Uusien käsitteiden huolellinenkaan opettaminen ei riitä, jos nuoren ajattelun taustalla olevia rakenteita ei haasteta tai niiden muuttumista tueta. Nuorten käsityksiä ja maailmankuvaa tulisi tutkia jatkossa tarkemmin uusien opetusmenetelmien kehittämiseksi.

Alun perin Areiopagi-lehdessä julkaistu teksti verkossa:

<https://www.areiopagi.fi/2015/06/mita-lukiolaiset-ajattelevat-uskosta-ja-tiedosta>.

Lähdeluettelo löytyy verkkosivulta.